

1. חזקוני שמות פרק טז פסוק כז

(כז) ויהי ביום השביעי לירידת המן ויום השבת היה. יצאו מן העם ללקט וחללו את השבת בהוצאת כליהם, וכבר אמר שבתו שבת קדש לה' מחר.

2. רמב"ם הלכות שבת פרק ל הלכה א-הלכה ג

ארבעה דברים נאמרו בשבת שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים והן מפורשין על ידי הנביאים, שבתורה זכור ושמור, ושנתפרשו על ידי הנביאים כבוד ועונג שנאמר +ישעיהו נ"ח+ וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד. איזהו כבוד זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת מפני כבוד השבת א ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך. ומכבוד השבת שילבש כסות נקיה, ולא יהיה מלבוש החול כמלבוש השבת, ואם אין לו להחליף ב משלשל טליתו כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החול, ועזרא תיקן שיהו העם מכבדים בחמישי מפני כבוד השבת.

3. רמב"ם הלכות שבת פרק כד הלכה יב- הלכה יג

אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוך בשבת כהילוך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפינה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה +דברים ה'+ למען ינוח. ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה, ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת, לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השוה בכל אדם, ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר. +/השגת הראב"ד/ ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול ואסרו שלא יטלטל אלא הכלים הצריך להם כמו שיתבאר. א"א עוד אמרו (שבת קכד) אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא, ועוד אמרו (שם /שבת/ קכג) בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו שאמרו שלשה כלים קטנים נטלים על השלחן, נמצא כי מפני חיוב הוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו שהוא גדר להוצאה. +

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף ע עמוד א

שמואל סבר לה כרבי יוסי, דאמר: הבערה ללאו יצאת. דתניא: הבערה ללאו יצאת, דברי רבי יוסי. רבי נתן אומר: לחלק יצאת.

5. חזקוני במדבר פרק טו

מקשש עצים ביום השבת מר אמר מעביר ד' אמות ברשות הרבים היה ומר אמר תולש היה ומר אמר מעמר היה בפרק הזורק. וימצאו מלמד שמנה משה שומרים עליו ומצאו אותו מקושש.

6. תלמוד בבלי מסכת חולין דף ה עמוד א

מכאן אמרו: מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסי

7. הכתב והקבלה שמות פרק לא

כי כל וגו'. מלת כי צריך ביאור, כי לא יתכן לתת טעם על חיוב מיתת ב"ד לפי שחייב כרת בידי שמים, ונ"ל כי שם כרת ענינו פירוד החבור, אמר ספר כריתות על פירוד הדבקות שהיה בין איש לאשתו, ואמר נכרתו מי הירדן על פירוד חלקי המים זה מזה, ככה האיש הפרטי הפורש את עצמו מכלל האומה הישראלית ויבדל ממנה באמונתו ודתו הוא נכרת ונפרד ונבדל מהם, וזהו לשון ונכרתה הנפש היא מעמיה ר"ל שנפרד ונבדל האיש הזה מקהל עדתו, חוץ מכריתות הנפש בעולם הרוחני (אויסגעשיעדען), וטעם המקרא לפי"ז לתת סבה וטעם על התחייבו עונש מיתת ב"ד, לפי שבחללו לעיני כל את יום ש"ק, בזה הבדיל עצמו מכלל ישראל שומרי שבת, לכן ראוי לבער האיש הבליעל מקרב מחנה ישראל, למען לא תספה צרעת המרתו זאת גם לאחרים מקהל עדתו; ויראה שממקרא זה יצא לרבותינו לומר המחלל שבת בפרהסיא הוא מומר לכל התורה כולה, כי לפי המבואר הדבר מפורש בלישנא דקרא, שהמחלל את השבת הוא נכרת ונבדל מעדת ישראל. ערש"י בפסוק הנפש היא (לעיל י"ב ט"ו).

8. רש"ר הירש שמות פרק לא

מחלליה מות יומת כי כל - העשה וגו'. תיבת "כי" מוקשה, בהיות "כל - העשה וגו'" טעמו של "מחלליה וגו'". אולם הואיל ו"מחלליה" - לשון רבים, ו"מות יומת" - לשון יחיד, לא יתכן ש"מחלליה" הוא הנושא של "יומת", אלא הנושא, ו"יומת" הוא פועל ללא נושא אישי: כל המחלל את השבת - יומת בבית דין. נמצא שיותר משהפסוק מדבר בעונש מיתה של מחללי השבת, הוא מדבר בחובת הכלל להמיתם. בכך נבדל הפסוק מן הפסוק הסמוך, שבו נאמר: "כל - העשה וגו' מות יומת". "חילול שבת" משמעו "המתת השבת", הווה אומר: איבוד חזונה החי והמחייה של השבת, ובעצם אין דבר זה יכול להיעשות אלא בנוכחותם של אחרים, שכן כל הפוגע בקדושת השבת במעמד אנשים אחרים - הריהו ממעט או אף מקפח את הרגשת קדושתה בנפש חבריו. מכאן שפסוק זה מדבר בחילול שבת בפני עדים, שהם לעולם נציגי הכלל. כל המחלל את השבת בפני עדים - ממית לעיני

האומה את המוסד שהוא יסוד כל האומה ויסוד תעודתה וייעודה. על האומה לאבד את מחלל השבת מן העולם ולהשיב על - ידי כך את קדושת המוסד בקרבה. המתת חזון השבת והחייאתו בנפש בני האומה - היא מעיקר מטרותיו של מוסד השבת, ובמידה שכזאת, שעניין חילול השם, הקרוב למושג חילול השבת, וכן המושג "פרהסיא" - השפעה מכרעת להם על דיני חילול השבת. לפיכך, המחלל שבת בפרהסיא, הווה אומר בידיעת כלל ציבור האומה, דהיינו בפני עשרה מבני האומה - דינו כעובד עבודה זרה, והריהו "מומר לכל התורה כולה" (עי' חולין ה"א). (במכילתא למדו מלשון רבים של "מחלליה", שקדושת השבת משתרעת על כל רגע ורגע של היום, ואם היה צורך לחלל מקצתה של שבת משום פיקוח נפש - עי' פי' להלן פסוק יז - אל יחלל את כולה, שכן קדושת היום במקומה עומדת: "אפילו כהרף עין מחלליה מות יומת"). ועתה ממשיך הכתוב ונותן טעם לדבר בלשון "כי": נעשה חילול שבת בפני עדים, חייבים בית דין לאבד את המחלל מן העולם - "כי כל - העשה בה מלאכה", אפילו לא ראוהו אנשים בכך, ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה.

9. רש"ר הירש במדבר פרק טו

ויהיו בני - ישראל במדבר, וכן כל ניסוח הסיפור הזה - בהשוואה לסיפורו של המקלל (ויקרא כד, י ואילך) - כל אלה מורים שהכתוב מדגיש כאן בהדגשה יתירה את יוזמת העם. לא נאמר כאן: ויצא איש ויקושש עצים ביום השבת ויביאו אותו אל משה וגו', אלא נאמר: "ויהיו בני - ישראל במדבר וימצאו וגו' ויקריבו אתו המצאים אתו" וגו'; על ידי כך מופנית תשומת לבנו לפעילות בני ישראל ולהתערבותם למען התורה - יותר מאשר לחוטא עצמו:

מקשש עצים - ראה פי' שמות ה, ז. הסתפקנו שם אם ההוראה המקורית של "קשש" מתבארת על פי קירבתו ל"קצץ", "גזז", או על פי קירבתו ל"גשש" (= למשש, ללקט דבר הנתפס ביד). וכך נסתפקו גם חז"ל (שבת צו ע"ב) אם המקושש עבר על מלאכת תולש או מעמר או מעביר ד' אמות ברשות הרבים (ראה פי' שמות עמ' תסו ואילך). אם נקבל את השיטה האחרונה, הרי הערת הפתיחה "ויהיו בני - ישראל במדבר" קשורה בקשר מהותי למאורע כולו. שהרי אמרו במסכת שבת ו ע"ב שהמדבר נחשב רשות הרבים רק בזמן שישראל שרויין במדבר. אם נניח עתה שהמקושש העביר ד' אמות ברשות הרבים, הרי למדנו רק מהערת הפתיחה - "ויהיו בני - ישראל במדבר" - שהיה במעשהו משום מלאכה אסורה. יחד עם זה הרי אותה הערה מונעת טעות, שאלמלא היא היינו רואים מקרה זה כתקדים והיינו דנים על פיו את המדבר בזמן הזה. ונקשור לכך עוד הערה: בהתאם להלכה המקובלת (חולין ה"א) הרי מומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כדין מומר לעבודה זרה והוא נחשב מומר לכל התורה כולה. זוהי אפוא העבירה היחידה שחומרתה תלויה בכך שהיא נעשית בפרהסיא, ורק במקרה זה היא דומה לעבודה זרה. כאן למדנו מסמיכות הפרשיות שחילול שבת חמור כעבודה זרה, ולפיכך יש חשיבות גדולה להערה שבני ישראל היו במקום הפשע והפשע נעשה בנוכחותם: "המצאים אתו מקשש עצים" (ראה פסוק לג). נזכור שהמושג של "פרהסיא" ו"פרסום" איננו מוגבל רק לנוכחות הממשית של עשרה מישראל, אלא הוא מתקיים גם במקרה שהחוטא יודע שיתפרסם הדבר (שו"ת מהרי"ק סי' קס ע"פ סנהדרין עד ע"ב). נמצא שכאן - וכן בכל חילול שבת שעונשו מסור לבית דין שלמטה - הרי החטא נעשה לעיני הרבים הוא שקול אפוא כעבודה זרה. כי העדים וההתראה, המזכירים לחוטא את הדין ואת עונש החטא, משווים לנגדו בשעת המעשה את הפומביות המלאה של הכלל, ובאמרו "אף על פי כן" הרי הוא מוסר את עצמו לבית דינו של הכלל הזה ובשעת החטא הרי הוא משווה את הכלל לנגד עיניו. נמצאת אומר: הדגשת הכתוב, שבני ישראל נכחו בחטא המקושש, יש בה כדי לנמק את ההלכה שרק חילול שבת בפרהסיא שקול כעבודה זרה. אולי זו גם משמעות מאמרו הקשה של ר' יצחק בספרי לפסוק הבא: "ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש וכו' מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו, מכאן לכל וכו'; ר' יצחק אומר אינו צריך וכו' ומה ת"ל ויקריבו מלמד שהתרו בו ואחר כך (הקריבו) [הביאוהו]". על פי האמור לעיל אפשר לפרש כך את כונת ר' יצחק: "המצאים אתו מקשש" (ראה פי' פסוק לג) לא בא ללמדנו על ההתראה הדרושה בכל עדות של המשפט הפלילי, שהרי אותה הלכה כבר נלמדת ממקום אחר; אלא כך למדנו מכאן: אותה התראה שהיתה דרושה לצורך הבאת המקושש לבית הדין ניתנה בשעת מעשה החטא; נמצא שהיה בחטאו משום חילול שבת בפרהסיא, ומכאן המסקנה החשובה מבחינת ההלכה: השוואת חילול שבת לעבודה זרה - הנלמדת כאן מסמיכות הפרשיות - אמורה רק בחילול שבת בפרהסיא.

10. רמב"ן ויקרא פרק כג

(כד) יהיה לכם שבתון - שיהיה יום שבייתה לנוח בו. ואמרו רבותינו (שבת כד ב) שבתון עשה הוא. והנה העושה מלאכה ב"ט עובר בלאו ועשה, והשבת בו מקיים עשה. ועל דעתם, המועדות כולם הוקשו זה לזה, כי לא נאמר שבתון בחג המצות ולא בעצרת. ובמכילתא (בא ט) ראיתי בפרשת החדש, ושמרתם את היום הזה (שמות יב יז) למה נאמר, והלא כבר נאמר כל מלאכה לא יעשה בהם (שם פסוק טז), אין לי אלא דברים שהן משום מלאכה, דברים שהן משום שבות מנין, תלמוד לומר ושמרתם את היום הזה להביא דברים שהן משום שבות. יכול אף חולו של מועד יהא אסור משום שבות, והדין נותן, תלמוד לומר ביום הראשון שבתון (להלן כט לט). והנה ידרשו "שבתון" לשבות בו לגמרי אפילו מדברים שאינם מאבות מלאכות ותולדותיהן: אבל לא נתברר לי זה, שאם תאמר שהוא אסמכתא מה טעם שיאמרו בלשון הזה, כי "שבות" בלשונם נאמר לעולם על של דבריהם, והאיך יתכן לומר דברים שהן אסורין משום שבות של דבריהם מנין שיהו אסורין מן הכתוב, ודרך האסמכתות לשנות שהם מן התורה לא שיאמרו דבר זה שהוא מדברי סופרים מנין מן התורה, אבל היה לו לומר דברים שאינם מלאכה מנין תלמוד לומר שבתון. ונראה לי שהמדרש הזה לומר שנצטוו מן התורה להיות לנו מנוחה ב"ט אפילו מדברים שאינם מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין, ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתות נעולות בלילה יהיו עומסים על החמורים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו ב"ט ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשלחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימין למלאכתן ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהן, והותרו הימים הטובים האלו ואפילו השבת עצמה שבכל זה אין בהם משום מלאכה, לכך אמרה תורה "שבתון" שיהיה יום שבייתה ומנוחה לא יום טורח. וזהו פירוש טוב ויפה:

